

Arkadiusz Kołodziejczyk

Polskie drogi do Niepodległej : dwie wystawy: "Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914-1921" Muzeum Niepodległości Warszawa - wystawa stała od 11 listopada 2006; "Wyprawa w dwudziestolecie" (Muzeum Narodowe Warszawa: grudzień 2007 - marzec 2008)

Niepodległość i Pamięć 16/1 (29), 275-280

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Arkadiusz Kołodziejczyk

Akademia Podlaska – Siedlce

**Polskie drogi do Niepodległej. Dwie wystawy:
„Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914-1921”
Muzeum Niepodległości Warszawa – wystawa stała
od 11 listopada 2006; „Wyprawa w dwudziestolecie”
(Muzeum Narodowe Warszawa: grudzień 2007 – marzec 2008)**

Przebrzmiewają z wolna echa uroczystych obchodów 90. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległego bytu, historycy i publicyści ogłaszają recenzje i noty wydawnicze rocznicowych wydawnictw, wystaw, ekspozycji i towarzyszących im katalogów, w porocznicowych dyskusjach powracają jednak dawne spory o „drogi do niepodległej”, miary zasług i wkładu w dzieło odrodzenia państwa, obronę niepodległego bytu i granic, podgrzewane często odwołaniami ugrupowań politycznych do przeszłości. Nierzadko w polemikach dominują argumenty pseudonaukowe, propagandowe, niezgodne ze stanem badań naukowych czy bezspornymi ustaleniami historyków, a wynikające z zapotrzebowań bieżącej walki politycznej.

Nie jest to jednak sytuacja nowa, wynikająca z procesu przeobrażeń polityczno-ustrojowych po 1989 roku i demokratyzacji wszystkich sfer życia publicznego. Spory o zasługi dla niepodległości zaczęły się bowiem już w listopadzie 1918 r. Wraz z kolejnymi fazami politycznych przegrupowań sił w latach II Rzeczypospolitej narodowi demokraci, piłsudczycy, socjaliści, ludowcy, nielegalnie działający komuniści wytaczali coraz to nowe argumenty. W spory wnikłali się zaangażowani politycznie luminarze polskiej historii, w latach trzydziestych zaczęła kłaść się na nich złym, nieobiektywnym cieniem propaganda rządzącego obozu sanacyjnego. Kontrowersje i konflikty znalazły swoje wyraźne odbicie w dziejach polskiego czynu zbrojnego i Polaków pod okupacjami lat II wojny światowej; tradycję niepodległościową, tradycję grunwaldzką czy socjalistyczną zaprzęgnęły do swojego ideowo-propagandowego rydwanu władze Polski powojennej i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Nader często sięgała do wybranych aspektów polskich dążeń niepodległościowych rodząca się od drugiej połowy lat siedemdziesiątych opozycja polityczna.

Dla nikogo z trzeźwo patrzących na ojczyste dzieje nie ulega wątpliwości, że dzień 11 listopada 1918 r. jest dla dziejów Polski datą symboliczną, ważną i wręcz kluczową, ale jedną z wielu w procesie kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego, jego wieloletniej emancypacji politycznej, społeczno-gospodarczej i oświatowo-kulturalnej, narastania dążeń niepodległościowych oraz ich przekuwaniu w czyn w dobie wielkich przeobrażeń polityczno-militarnych Europy i świata. To pozytywiści zerwali z romantyczną koncepcją walki o niepodległość, a praca organiczna, walka o oświatę, o kulturę narodową, ugruntowanie masowej świadomości historycznej stały się pierwszym frontem walki o niepodległość. Doszło do rzeczy niepojętej – w popowstanie-

wym, russyfikowanym Królestwie Polskim, w którym zabrakło miejsca na jakąkolwiek – nawet elementarną – szkołę z językiem wykładowym polskim, gdzie polska nauka, sztuka, kultura, oświata nie mogły liczyć na jakiegokolwiek instytucjonalno-finansowe wsparcie państwa, nastąpił niezwykły rozkwit tych przejawów polskości, a wielki polski humanista – prof. Julian Krzyżanowski stwierdził wprost, iż „druga połowa wieku XIX zapisała się złotymi zgłoskami w dziejach kultury polskiej jako okres powstania i świetnego rozwoju nauk, zwłaszcza humanistycznych”¹.

Po wielkiej batalii o kulturę narodową przyszła pora i na „orły narodowe”, na udział w batalii o wolną Polskę na polu walki, na niwie dyplomatycznej, w kuluarach i gabinetach monarchów i przywódców walczących mocarstw. Wszzechstronnemu zaangażowaniu przedstawicieli różnych opcji i koncepcji politycznych towarzyszyło morze krwi polskiej przelanej na frontach „Wielkiej Wojny”, a niemal natychmiast – od listopada 1918 r. – należało ową niepodległość utrzymać i utrwalić. Tymczasem już w listopadzie 1918 r. rozgorzała żagiew wojny z Ukraińcami w Małopolsce Wschodniej, w końcu grudnia wybuchło Powstanie Wielkopolskie, w 1919 r. rozpoczęły się starcia polsko-litewskie, następnie polsko-sowieckie. Niepodległości młodego państwa, pozbawionego w tych pierwszych miesiącach poważniejszych sił wojskowych, groziły też potężne nadal siły niemieckie zgrupowane na Wschodzie. Wyniszczające działania wojenne, plebiscyty na Warmii i Mazurach, Górnym Śląsku, trzy powstania śląskie przedłużyły się dla Polski i Polaków o kolejne trzy lata, stanowiąc kontynuację listopada 1918 r. „O zwycięskim wyjściu z tych zapasów zdecydował ogół polskich partii politycznych i jednolita postawa społeczeństwa. Nie byłoby to możliwe gdyby wszystkie opcje polityczne nie ugruntowały w narodzie polskim poczucia nadrzędności niepodległości nad celami klasowymi – społeczno-politycznymi, gospodarczymi, oświatowo-kulturalnymi – stwierdziłem w 1998 r. – Różnie wyglądały owe drogi wytyczające cel jakim była niepodległa Polska, różne wizje jej ustroju, stosunków wewnętrznych, polityki zagranicznej”².

Powstała Polska „jak feniks z popiołów” (tytuł książki Piotra Łossowskiego), w dwa – trzy lata obroniła swoje granice i suwerenność, Sejm Ustawodawczy przyjął i uchwalił 17 marca 1921 r. konstytucję, nastąpiło wewnętrzne urządzenie administracji, szkolnictwa, ujednoczenie systemów prawnych byłych zaborów. I chociaż najczęściej II Rzeczypospolita nie okazywała się „dobrą matką” dla plebejskich mas społecznych – chłopów i robotników, nie była w stanie efektywnie konkurować z ekonomiczno-militarnym zagrożeniem ze strony nazistowskiej III Rzeszy i stalinowskiego ZSRR, stawiała się widownią groźnych wstrząsów społecznych i politycznych, to zanotowała wielkie sukcesy na polu kultury, sztuki, nauki, oświaty, w kreowaniu patriotyzmu społeczeństwa i obywatelskich postaw. W dwadzieścia lat odrobiono te wszystkie „straty narodowe”, które udało się uzyskać zaborcom po III rozbiórce. Udowodniły to w pełni wydarzenia września 1939 r. oraz hitlerowsko-sowieckiej okupacji.

Z wielkiej liczby wydarzeń muzealnych ostatnich lat wybrałem dwie warszawskie wystawy – moim zdaniem wybijające się wyraźnie poziomem merytorycznym i rozmachem wystawienniczym – wśród ekspozycji związanych tematycznie z okresem 1914-1939. Obu towarzyszą pięknie wydane informatory – katalogi. Pierwsza wystawa

1 J. Krzyżanowski, *Zygmunt Gloger i jego «Encyklopedia staropolska»*, [w:] Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana*, t. I, Warszawa 1978, s. 1.

2 A. Kołodziejczyk, *Drogi do Niepodległej*, [w:] *Drogi do Niepodległej. W 80. rocznicę odzyskania niepodległości. Informator o wystawie*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 1998, s. 12.

– o charakterze stałym – została uroczystie otwarta 11 listopada 2006 r. w warszawskim Muzeum Niepodległości (Pałac Przebendowskich – Radziwiłłów, Aleje Solidarności 62). Jej tytuł „Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914-1921” w pełni obrazuje polski wysiłek narodowy, militarny i polityczny tych lat na drodze do niepodległości i w walce o byt suwerennego państwa. W 2007 r. ukazał się katalog wystawy³. W przedmowie do katalogu dyrektor Muzeum Niepodległości Andrzej Stawarz podkreślił: „Wystawa stała «Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914-1921» proponuje widzom niezwykłą podróż historyczną w fascynujący okres, kiedy Polska – po ponad 120 latach niebytu politycznego – powróciła na mapę świata. Bardzo trudno, jak wiemy, ukazać w ramach jednej wystawy cały złożony i pełen dramaturgii proces odradzania się państwa polskiego. Przygotowana (...) ekspozycja stara się, poprzez przybliżenie najważniejszych wydarzeń i faktów tamtych lat, sprostać temu niełatwemu zadaniu. Tworzywem ekspozycji stały się przede wszystkim autentyczne i różnorodnie druki, archiwalia i pamiątki, jak też dzieła sztuki, fotografie, mapy – w głównej mierze powstałe właśnie w tamtym okresie. Są w pełnym tego słowa znaczeniu dokumentami bardzo ważnego w dziejach Polski momentu – odrodzenia państwowości i powstania narodu z kolan. Są też dokumentem tworzenia podstaw demokratycznego i całkowicie suwerennego państwa, ustrojowo opartego na zasadach republikańskich, oraz budowania zrębów nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego”⁴. Znamienne są też opinie autora wstępu *O wolną Polskę* – prof. Wiesława Jana Wysockiego: „Suwerenność odzyskana 11 listopada 1918 stanowiła dla Polaków wartość nadrzędną, wyrażającą szczególnej troski podmiot dbałości o jej ugruntowanie i stałe umacnianie, o czym zawsze należy pamiętać. W szkołach Polski Niepodległej według ówczesnych uczniów i nauczycieli «oddychało się nią jak powietrzem»”⁵.

Autorem scenariusza i komisarzem wystawy (oraz teksów do katalogu) jest dr Jolanta Niklewska – pracownik Muzeum Niepodległości; projekt plastyczny przygotowała Alicja Ilgiewicz, a realizacja jest dziełem Stanisława Powązki i firmy „Wystawiennictwo”. Ekspozyty – pochodzące najczęściej z własnych zbiorów muzealnych, ale także zasobów innych placówek (Archiwum Akt Nowych, Biblioteki Narodowej, Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Narodowego w Warszawie i kilku innych) zostały zgrupowane w następujących działach tematycznych: „Na ziemiach polskich na początku XX w.”; „Nareszcie wojna!”; „U boku Austro-Węgier i Niemiec”; „Polska Organizacja Wojskowa”; „Legiony Polskie”; „Józef Piłsudski (1867-1935)”; „W oparciu o Rosję”; „Armia Polska we Francji”; „Formacje Polskie na Wschodzie”; „Koniec wojny!”; „Powstanie Wielkopolskie”; „Konflikt polsko-ukraiński o Lwów, Przemyśl i Borysław”; „Konflikt polsko-litewski o ziemię sejneńską”; „Ustalanie wschodniej granicy”; „Wojna polsko-bolszewicka 1920 r.”; „Powstania Śląskie”; „Konflikt polsko-czeski o Śląsk Cieszyński”; „Warmia, Mazury i Powiśle”.

Niezwykle trudno jest ocenić wystawę w Muzeum Niepodległości w aspekcie naukowym. Należy podkreślić bezsprzeczne jej wysokie wartości poznawcze, dydaktyczno-wychowawcze, patriotyczne. Niewątpliwie dobrze się stało, iż ekspozyatom towarzyszą dwujęzyczne podpisy – polskie i angielskie. Słabszą stroną ekspozycji jest znaczna przewaga fotografii, afiszów, ulotek, map, znaczków plebiscytowych, nad ekspozytami

3 *Polonia Restituta. O niepodległość i granice 1914-1921. Ekspozycja stała w Muzeum Niepodległości w Warszawie*. Red. A. Stawarz, tekst J. Niklewska, Warszawa [2007], ss. 127.

4 A. Stawarz, *Słowo wstępne*, ibidem, s. 3.

5 W.J. Wysocki, *O wolną Polskę*, ibidem, s. 10.

typu militarnego (broń biała, palna, umundurowanie) i nienajlepszy stan zachowania przedstawianych zwiedzającym wystawę militariów. Podpisy są rzeczowe: może razić nazbyt propagandowy (ówczesny) a nie naukowy termin „wojna polsko-bolszewicka”; winno być „polsko-rosyjska” i takiej terminologii używają czołowi polscy historycy, badacze i znawcy tego okresu⁶. Dobór eksponatów wynikał oczywiście z zasobności zbiorów, moim zdaniem winien być zaprezentowany (w formie czytelnej fotografii) choćby jeden z polskich pociągów pancernych; przydałaby się też fotografia księdza Józefa Panasia (1887-1940) – kapelana naczelnego Legionów Polskich. Trochę brakuje przedmiotów związanych z realiami życia codziennego – żołnierzy na froncie, cywilów pod okupacjami; chciałoby się też zobaczyć jakieś eksponaty o większych „gabarytach”, (ale o to rzecz jasna byłoby trudno w skromnych pomieszczeniach ekspozycyjnych Muzeum Niepodległości – por. np. zainteresowanie ręczną sikawką strażacką w trakcie wystawy czasowej „Warszawa w listopadzie 1918 roku. «Tak mało pomnę... Ów dzień był jak chwila»”), szczególnie ważnych dla grup młodzieży szkolnej. Należy też podkreślić, iż przygotowaniu ekspozycji towarzyszyły prace nad skatalogowaniem zbiorów Muzeum Niepodległości z lat 1914-1921, których efektem stało się trzynomowe wydawnictwo dokumentujące 3610 eksponatów ze zbiorów tej zasłużonej placówki⁷. Wielkie słowa uznania za sfinansowanie wystawy i informatora należą się też Samorządowi Województwa Mazowieckiego⁸. Szkoda natomiast, iż w katalogu zabrakło choćby podstawowej bibliografii dotyczącej tego okresu dziejów Polski.

Druga z wystaw „Wyprawa w dwudziestolecie” zorganizowana przez Muzeum Narodowe w Warszawie (grudzień 2007 – marzec 2008), pozornie mało wiąże się tematycznie z ekspozycją Muzeum Niepodległości. W istocie rzeczy stanowi niejako jej kontynuację – tym razem w utrwalaniu pozycji międzywojennej Polski na polu sztuki. „Lata między dwiema wojnami światowymi były w sztuce polskiej okresem nieporównywalnym z żadnym innym w dziejach naszej kultury – podkreśliła we wstępie do katalogu wystawy dyrektor Muzeum Narodowego – Dorota Folga-Januszewska. – Odzyskanie niepodległości, której pierwszym aktem było utworzenie 13 października 1918 roku Rzeczypospolitej Zakopiańskiej z prezydentem Stefanem Żeromskim – zapoczątkowało czas bezprecedensowej intensywności działań artystycznych wszystkich niemal orientacji i kierunków. Wolność polityczna Polski zbiegła z epoką zerwania konwencji twórczych w Europie. Pojawienie się kolejnych fal awangard i równoległe dziesiątków trendów konserwatywnych i neoklasycznych zapoczątkowało wiek współistnienia bardzo odmiennych i bogatych w treść i formę poszukiwań twórczych. Rozwój nauki i technologii użytkowych w świecie, wielki boom inżynierii, odkrycia fizyki, rozwój medycyny i nauk przyrodniczych, budowa imperiów medialnych (prasowych i radiowych), nowa epoka komunikacji (lotnictwo), a przy tym rodzące się głębokie aberracje społeczno-polityczne, którymi były systemy totalitarne (hitleryzm, stalinizm

6 Por. J. Odziemkowski, *Leksykon Wojny Polsko-Rosyjskiej 1919-1920*, Warszawa 2004.

7 *O niepodległą Polskę. Katalog zbiorów z lat 1914-1921*. Oprac. M. Pałaszewska, Warszawa 2005, ss. 235 + XXXVI; *O niepodległą Polskę. Katalog zbiorów z lat 1914-1921. T. 2 Druki ulotne*. Oprac. M. Pałaszewska, Warszawa 2007, ss. 208; *O niepodległą Polskę. Katalog zbiorów z lat 1914-1921, T. 3 Zbiory ikonograficzne*. Oprac. R. Madej-Janiszek, Warszawa 2008, ss. 240.

8 Warto też wspomnieć i o naukowej stronie działalności Muzeum Niepodległości w Warszawie – sesjach naukowych, np. „Początek drogi. Rok 1905 w Królestwie Polskim jako zaranie niepodległości i rewolucji społecznej” (Warszawa – Radom, 3, 4, 7 XI 2005); publikacja *Dziedzictwo rewolucji 1905-1907*. Pod red. nauk. A. Żarnowskiej, A. Kołodziejczyka, A. Stawarza i P. Tusińskiego, Warszawa-Radom 2007, ss. 432; „Na drogach do niepodległości – inicjatywy obywatelskie Polaków w XIX i na początku XX w.” (Warszawa, 20-21 XI 2008) – publikacja w przygotowaniu.

i pokrewne im reżimy) – postawiły mieszkańców Europy wobec wielości zjawisk, przekraczających często możliwość percepcji i wyboru⁹. Trud wywalczenia niepodległości od żołnierzy przejęli politycy oraz twórcy – artyści, literaci, architekci, muzycy, animatorzy kultury prowadzący dzieło integracji społeczno-kulturalnej ziem trzech byłych zaborów, utrwalający wielkość polskiej sztuki i kultury narodowej.

Autorką koncepcji i kuratorem wystawy, na której zaprezentowano łącznie ponad 450 obiektów (według katalogu 466) jest Katarzyna Nowakowska-Sito, asystentami Tomasz Jeziorowski i Izabela Mościcka. Na ekspozycję – poza Muzeum Narodowym – złożyły się prace ze zbiorów 25 placówek muzealnych i 13 kolekcji prywatnych. We wstępie do katalogu wystawy K. Nowakowska-Sito podkreśliła, iż „zasadnicze miejsce” przypadło malarstwu i rzeźbie, a jej założeniem jest „próba spojrzenia na ten okres poza siatką poszczególnych kierunków i tendencji, z perspektywy usuwającej na bok kategorie porządkowe historii sztuki. Są one nadal podskórnie obecne, jednak główna narracja prowadzona jest na poziomie wybranych motywów i wątków, uznanych za kluczowe dla ówczesnej sztuki, pozwalających na ukazanie jej w kontekście intensywnych przemian artystycznych, społecznych i obyczajowych. Stąd wprowadzenie haseł, takich jak: miasto, sport, maszyna i przemysł, lotnictwo, kino i dancing. Decydują one o charakterze poszczególnych części wystawy oraz są tematem esejów w niniejszym katalogu¹⁰.

Zgodnie z powyższym planem w części wstępnej przedstawiono „Sztukę Legionów” (w katalogu tekst Waławy Milewskiej, s. 24), stanowiącą niejako zwornik obu wystaw¹¹. Następnie wyeksponowano po dwie rzeźby Stanisława Szukalskiego (K. Nowakowska-Sito, s. 36, 38) i Edwarda Wittiga (K. Nowakowska-Sito, s. 38-39) – „Nike Polska” i „Pomnik Lotników”; ta sama autorka przedstawiła w katalogu esej – *Artyści i sztuka w nowym państwie 1918-1939* (s. 42-55) stanowiący wstęp do dwóch prac malarskich Ludomira Sleńdzińskiego z 1928 r. (K. Nowakowska-Sito, s. 56-57), kompozycję „unistyczną” i „architektoniczną” Władysława Strzebińskiego (Z. Karnicka, s. 58-61) rzeźbę abstrakcyjną Katarzyny Kobro z 1924 r. (Z. Karnicka, s. 62-63), dwie kompozycje Aleksandra Rafałowskiego (z 1924 i 1926 r.), kompozycję „konstruktywistyczną” Andrzeja Pronaszki i kilka dalszych prac innych twórców.

Kolejna odsłona wystawy została poświęcona – „miastu, masie, maszynie” (esej K. Nowakowskiej-Sito, s. 70-85), poprzez prace m.in. Władysława Skotarka, Wojciecha Weissa, Stanisława Brzeczковского, Marka Włodarskiego, Mariana Konarskiego, kompozycje Kazimierza Podsadeckiego – „Miasto – młyn życia” (esej P. Kurc, s. 102-103), dwie kompozycje z cyklu „Narodziny robota” Janusza Marii Brzeskiego (P. Kurc, s. 104), cykl Bronisława Wojciecha Linke „Miasto” (A. Manicka, s. 107), portret Poli Negri Tadeusza Styki (około 1922 r., poz. kat. 88); przybliżono też pracę „Sex appeal” K. Podsadeckiego z 1933 r. (poz. kat. 104). Rok 1934 okazał się początkiem nowej fali „w polu sztuki” (esej J. M. Sosnowskiej, s. 119-125); tu na uwagę zasługują kompozycje Wojciecha Weissa, Eugeniusza Wańka, Tadeusza Kulisiewicza, Rajmunda Kanelby (obraz „Żebraczka” z 1932, poz. kat. 124). Ważną część wystawy stanowią też prace wystawiane przez artystów polskich na olimpijskich konkursach sztuki (Paryż 1924 – Berlin 1936), m.in. Marii Ewy Łunkiewicz, Olgi Niewskiej,

9 D. Folga-Januszewska, [Wstęp], *Wyprawa w dwudziestolecie*. Red. nauk. K. Nowakowska-Sito, Muzeum Narodowe w Warszawie 2008, s. [9].

10 K. Nowakowska-Sito, *Wyprawa w dwudziestolecie*, ibidem, s. 16.

11 Por. publikację W. Milewskiej i M. Zientary, *Sztuka Legionów Polskich i jej twórcy 1914-1918*, Kraków 1999.

Alfonsa Karnego (esej K. Nowakowskiej-Sito, s. 141-151), szereg prac poświęconych Śląskowi (B.W. Linke, cykle Rafała Malczewskiego „Czarny Śląsk” i „COP”), obrazy T. Pruszkowskiego („Dziewczyna ze skrzypcami”, 1923 r.) i Bolesława Cybisa („Toaletta” 1928 r.), obrazy Czesława Wdowiszewskiego, Zygmunta Waliszewskiego i Jana Cybisa, portret Leona Reynela autorstwa Stanisława Ignacego Witkiewicza i autopotret artysty (eseje Anny Zakiewcz, s. 190, 192-194), prace artystów polskich działających w Paryżu – m.in. Tadeusza Makowskiego („Kapela dziecięca”, 1922 r., poz. kat. 171), Leopolda Gottlieba i Mojżesza Kislinga (esej Anny Wierzbickiej – *Polski Paryż*, s. 198-213); dwadzieścia kilka obiektów reprezentuje rzemiosło artystyczne, kilkanaście – rzeźbę (esej Anny Król, s. 236-247), osiem – styl zakopiański (kilimy, rzeźba w drewnie); dwanaście eksponatów przedstawia sztukę dekoratorską wewnątrz (meble – esej *Polskie wnętrza 1918-1939* autorstwa Anny Kostrzyńskiej-Milbot, s. 260-271); cztery pozycje katalogowe (nr 246-249) obrazują wyposażenie „zameczku” prezydenta w Wiśle, na koniec przedstawiono dwie prace Wojciecha Jastrzębowski (esej Anny Frąckiewicz, s. 282-284), kilka prac Julii Kielowej (sztuka użytkowa), a wystawę zamykają eksponaty związane z filmem (esej Marcina Giżyckiego – *Polski film – dobry!*, s. 290-299) – w sumie osiem. Katalog uzupełnia spis katalogowy obejmujący malarstwo (154 pozycje), techniki papierowe (rysunek, grafika, fotomontaż – 131 pozycji), plakaty (15 pozycji), rzeźbę (48 pozycji), sztukę dekoracyjną (tkanina, metal, ceramika, szkło, meble, varia – 188 pozycji).

Publikację – katalog wystawy – uzupełnia wybrana bibliografia druków zwartych, a głównym sponsorem ekspozycji i pięknego katalogu (ss. 327) był PKO Bank Polski, konsekwentnie wspierający od lat działania na rzecz promocji sztuki polskiej. Warto przypomnieć na koniec, że Muzeum Narodowe w Warszawie, powstałe w 1916 r., w latach trzydziestych uzyskało własny gmach w Alejach Jerozolimskich, a liczba muzealiów przekroczyła ponad 150 tys. Wystawą i katalogiem „Wyprawa w dwudziestolecie” przekonuje, iż wzniosłe idee z okresu międzywojennego kontynuuje z powodzeniem i sukcesami do dziś.

Podobnie jak w przypadku wystawy w Muzeum Niepodległości dosyć trudno jest ocenić ekspozycję w Muzeum Narodowym z pozycji nie historyka sztuki. Jako historyk okresu międzywojennego wyrażę pogląd, że zabrakło jakichś eksponatów z dziedziny medalierstwa, że warto byłoby sięgnąć do prac malarskich Włodzimierza Tetmajera (1861-1923), czy Teodora Axentowicza (1859-1938) poświęconych wsi polskiej (może coś z malarstwa Wincentego Wodzinowskiego 1866-1967; Seweryna Bieszczada – 1852-1923, Stanisława Praussa – 1902-1967); tylko jeden drzeworyt Władysława Skoczylasa (1883-1934) to – moim zdaniem – zbyt nikłe przedstawienie twórczości tego artysty, tym bardziej iż K. Nowakowska-Sito podkreśla „przenikanie kultury wysokiej w masową” (s. 16). Dla niżej podpisanego – historyka – sztuka dwudziestolecia kojarzy się nieodparcie z malarstwem „klasyków” – Wojciecha (1857-1942) i Jerzego (1886-1955) Kossaków. Zdaję sobie sprawę, iż przyjęty scenariusz i przesłanie wystawy dotyczyły jednak nowych kierunków oraz trendów w sztuce polskiej tych lat, a nie obecności wątków historycznych w pracach artystów.

Podsumowując – obie wystawy stanowią poważne wydarzenia muzealne i kulturalne ostatnich lat, zarówno w ramach przekazu naukowo-poznawczego jak i wysokiego poziomu wizualno-artystycznego. Organizatorom i twórcom ekspozycji należą się więc słowa uznania.